

ČASOPIS ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJA JEDNAKOSTI

ZAŠTITA JEDNAKOSTI

BROJ 1-2 | MART/APRIL 2022. | BESPLATAN PRIMJERAK

**POJMOVI DISKRIMINACIJE
PO RAZLIČTIM OSNOVAMA
STOP DISKRIMINACIJI
LICA SA INVALIDITETOM**

strane 4 - 9

**ZAPOŠLJAVANJE LICA
SA INVALIDITETOM
PREKO POSLA
DO SAMOSTALNOG
ŽIVOTA**

strane 12 - 13

**LICA SA
INVALIDITETOM U MEDIJIMA
IZOSTALO ADEKVATNO
IZVJEŠTAVANJE**

strane 14 - 15

**POJMOVNIK: KODEKS O
NAČINU PREDSTAVLJANJA LICA
SA INVALIDITETOM
KAKO ME OSLOVLJAVAŠ,
TAKO ME DOŽIVLJAVAŠ**

strane 16 - 17

UVODNIK

Uvažne čitateljke i čitaoci,

Pred vama je časopis „Zaštita jednakosti“ koji će biti vaše ogledalo odgovornosti i zaštite lica sa invaliditetom od svakog oblika diskriminacije.

Časopis je podstaknut potrebom za kontinuirano zalaganje za prava lica sa invaliditetom. Sadržaj časopisa ima fokus na poštovanje ljudskih prava i dostojanstva lica sa invaliditetom, uz omogućavanje potpune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima u svim oblastima društvenog života.

Važno nam je da uspostavimo podizanje nivoa svijesti i znanja javnosti o značaju uvažavanja prava lica sa invaliditetom i da učestvujemo u procesu efektivne pravne zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu.

Sadržaji na ovim stranicama će imati zadatak komunikacije sa vama, insistirajući na novim modalitetima prevazilaženja izazova, u duhu ravnopravnosti i demokratskih principa zajednice.

Nedopustivo je pravljenje razlike, isključivanje ili ograničavanje po osnovu invalidnosti!

Zato je od značaja svaki doprinos koji se odnosi na zaštitu dostojanstva ličnosti, obezbjeđivanje jednakog pristupa objektima i površinama u javnoj upotrebi, informacijama i komunikacijama, javnom prevozu, jednake dostupnosti roba i usluga, jednakog položaja u postupcima pred organima javne vlasti, zdravstvene zaštite i pristupa pomagalicama, socijalne zaštite, zaštite privatnosti, uključujući tu i lična prava, zatim obezbjeđivanje vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, zaštitu prava u sferi rada, zapošljavanja i rehabilitacije, obezbjeđivanje ravnopravnog učešća u političkom i javnom životu zajednice i zaštitu interesa lica sa invaliditetom u razvoju kulture i učešću u sportskim i rekreativnim aktivnostima.

Hvala vam što čitate ove redove i što svojim interesovanjem i odgovornim djelovanjem održavate plamen zaštite jednakosti, što ste dio promjena za dobrobit društva.

Redakcija časopisa

O ČASOPISU

Časopis „Zaštita jednakosti“ objavljuje i uređuje **NVO Identitet** u partnerstvu sa **Udruženjem sportskih novinara Crne Gore** i namijenjen je za potrebe projekta „Dostojanstvo različitosti“ podržanog od **Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava** u 2021. godini u oblasti ZAŠTITA LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJA JEDNAKOSTI. Redakciju časopisa čini projektnim uz participaciju ciljne grupe.

SJEDIŠTE REDAKCIJE

Cetinjski put I-3/5, 81000 Podgorica
www.identitetcentar.com | identitetcentar@yahoo.com
tel: +382 67 614 095

POJMOVI DISKRIMINACIJE PO RAZLIČTIM OSNOVAMA

Stop diskriminaciji lica sa invaliditetom

Lice sa invaliditetom je lice koje ima dugoročno fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje, koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće tog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima

Zabranjena je diskriminacija lica sa invaliditetom i grupe lica sa invaliditetom po bilo kom osnovu, kao i svaki oblik diskriminacije po osnovu invaliditeta, u javnom i privatnom sektoru. Lice sa invaliditetom je lice koje ima dugoročno fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje, koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće tog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima.

Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako pravno ili faktičko, neposredno ili posredno, namjerno ili nenamjerno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica sa invaliditetom u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lice sa invaliditetom, zbog kojeg se licu sa invaliditetom otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i drugim oblastima javnog i privatnog života. Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se i pozivanje, pomaganje, podsticanje ili podstrekivanje, davanje instrukcija, uznemiravanje, kao i najavljena mogućnost da određeno lice ili grupa lica sa invaliditetom budu izloženi diskriminaciji. Ne smatraju se diskriminacijom po osnovu invaliditeta propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za jednako priznavanje, uživanje i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i postizanje stvarne ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, kao i unapređenje poštovanja njihovog urođenog dostojanstva, ukoliko su ti propisi, odnosno uvođenje posebnih mjera objektivno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna. Pristanak lica sa invaliditetom na diskriminaciju po osnovu invaliditeta ne oslobađa odgovornosti lica koje vrši diskriminaciju.

Govor mržnje i omalovažavanja

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se govor mržnje i omalovažavanje lica sa invaliditetom. Govor mržnje je svaki oblik izražavanja ideja,

tvrdnji, informacija i mišljenja kojima se širi, podstiče ili pravda diskriminacija, omalovažavanje, mržnja ili nasilje prema licu sa invaliditetom ili grupi lica sa invaliditetom, zbog njihovog ličnog svojstva, zasnovano na neprihvatanju različitosti i netoleranciji. Omalovažavanje je doživljavanje lica sa invaliditetom kao manje vrijednih i manje sposobnih članova društva. Diskriminacijom se smatra i sprovođenje kampanja ili korišćenje terminologije koja širi, podstiče i pravda kršenje ljudskih prava i jednakosti lica sa invaliditetom, kao i omalovažavanje tih lica.

Diskriminacija u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi

Neobezbjeđivanje uslova za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u objektima u javnoj upotrebi licu ili grupi lica sa invaliditetom u skladu sa propisima kojima se propisuje uređenje prostora i izgradnja objekata, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta. Pristup objektu se obezbjeđuje na glavnom ulazu, ukoliko je to tehnički izvodljivo.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se i:

1) zauzimanje i korišćenje parking mjesta namijenjenih za parkiranje vozila obilježenih znakom pristupačnosti (za lica sa invaliditetom), u smislu zakona kojim se uređuje bezbjednost saobraćaja na putevima, od strane vozača čije vozilo nije obilježeno tim znakom; i

2) zauzimanje, korišćenje, upotreba i uništavanje mobilijara namijenjenog za lica sa invaliditetom u javnim objektima i na prostorima i površinama javne namjene od strane lica koje nema invaliditet.

Diskriminacija u pristupu informacijama i komunikacijama

Nesprovođenje propisa, odnosno nepreduzimanje posebnih mjera organa koji se odnose na traženje, primanje i širenje informacija namijenjenih javnosti, kao i dostupnost informacijama na internetu i u drugim medijima, u pristupačnoj formi licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima iz oblasti informisanja i elektronskih komunikacija, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta. Organi su dužni da za lica sa in-

validitetom obezbijede natpis na Brajevom pismu i u lako razumljivim formatima u objektima u javnoj upotrebi i prostorima i površinama javne namjene.

Diskriminacija u pristupu javnom prevozu

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u pristupu javnom prevozu smatra se:

1) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje korišćenja i ulaska u sredstva javnog prevoza, kao i nepreduzimanje i nesprovođenje propisanih mjera za obezbjeđivanje pristupačnosti sredstava javnog prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom, u skladu sa zakonima kojima se uređuju obligacioni odnosi i osnovi svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju, prevoz u drumskom saobraćaju, sigurnost pomorske plovidbe i ugovorni odnosi u željezničkom saobraćaju i bezbjednost saobraćaja;

2) odbijanje da se preveze lice ili grupa lica sa invaliditetom, pružanje usluge prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom pod drukčijim i nepovoljnijim uslovima od uslova pod kojima se usluga prevoza

pruža drugim korisnicima u skladu sa zakonima kojima se uređuju obligacioni odnosi i osnovi svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju, prevoz u drumskom saobraćaju, sigurnost pomorske plovidbe i ugovorni odnosi u željezničkom saobraćaju; i

3) nedostupnost informacija na autobuskim i željezničkim stanicama i stajalištima, aerodromima, lukama i pristaništima pomorske i unutrašnje plovidbe licu ili grupi lica sa invaliditetom u skladu sa zakonima kojima se uređuju obligacioni odnosi i osnovi svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju, prevoz u drumskom saobraćaju, sigurnost pomorske plovidbe i ugovorni odnosi u željezničkom saobraćaju.

Diskriminacija u oblasti pružanja javnih i privatnih dobara i usluga

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti pružanja javnih i privatnih dobara i usluga smatra se: 1) odbijanje, onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja dobara i usluga;

2) onemogućavanje, ograničavanje

ili otežavanje pružanja dobara i usluga nepoštovanjem principa univerzalnog dizajna, osim ako bi pružanje dobra i usluge ugrozilo život ili zdravlje lica sa invaliditetom ili drugog lica;

3) pružanje dobara i usluga pod drukčijim i nepovoljnijim uslovima od onih pod kojima se dobro i usluga pruža drugim korisnicima, osim ako bi pružanje dobra i usluge ugrozilo život ili zdravlje lica sa invaliditetom ili drugog lica; i

4) namjerno kašnjenje ili odlaganje pružanja dobara i usluga, iako je lice ili grupa lica sa invaliditetom zatražila i ispunila uslove za blagovremeno pružanje dobara i usluga prije drugih lica.

Diskriminacija u postupcima pred organima

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u postupcima pred organima, smatra se:

1) utvrđivanje posebnih uslova za lica ili grupu lica sa invaliditetom u postupku pred organom, osim ako su ti uslovi opravdani iz razloga opšte, lične i imovinske bezbjednosti tih ili drugih lica;

2) uskraćivanje ili ograničavanje prava licu ili grupi lica sa invaliditetom u postupku pred organima, u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se ta prava ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima;

3) vođenje upravnog, sudskog ili drugog postupka na način koji onemogućava ili otežava puno i efektivno učešće lica ili grupe lica sa invaliditetom u postupku i ostvarivanju njihovih prava;

4) nepreduzimanje, odnosno nesprovođenje propisa i posebnih mjera primjerenih invaliditetu u cilju obezbjeđivanja efektivnog učešća lica sa invaliditetom u pravnim postupcima pred organima; i

5) uskraćivanje ili ograničavanje prava djetetu ili grupi djece sa invaliditetom u postupku pred organom, u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se to pravo ne uskraćuje ili ne ograničava drugoj djeci.

Ograničavanje lične pokretljivosti

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se ograničavanje lične pokretljivosti uskraćivanjem ili ograničavanjem dostupnosti kvalitetnih i savremenih pomagala koja u najvećoj

mogućoj mjeri omogućavaju ličnu pokretljivost lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje. Dostupnost pomagala licu sa invaliditetom, pod drukčijim ili nepovoljnijim uslovima od uslova pod kojima su ta pomagala dostupna drugim licima sa invaliditetom, zbog njegovog ličnog svojstva (pola, imovnog stanja, nacionalne pripadnosti i dr.) smatra se diskriminacijom lica sa invaliditetom po drugom osnovu, osim ako bi obezbjeđivanje takvog pomagala ugrozilo život ili zdravlje tog ili drugog lica.

Ograničavanje prava na samostalan život i život u zajednici

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se ograničavanje prava na samostalan život i život u zajednici:

1) ograničavanjem izbora mjesta stanovanja licu sa invaliditetom time što prilikom prelaska iz jednog mjesta stanovanja u drugo može izgubiti pravo na stanovanje odgovarajućeg standarda u smislu zakona kojim se uređuje socijalno stanovanje, kao i podršku za život u

zajednici, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita;

2) nesprovođenjem i nepreduzimanjem posebnih mjera na uspostavljanju i pružanju podrške za život u zajednici licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita; i 3) uskraćivanjem pružanja podrške za život u zajednici u mjeri u kojoj je objektivno utvrđeno da je ona potrebna za samostalan život lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita.

Ograničavanje slobode mišljenja i izražavanja

Onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom ili grupi lica sa invaliditetom da izrazi sopstveno mišljenje, stav, ideje i ubjeđenja smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta. Diskriminacijom se smatra i nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se licu sa invaliditetom omogućava da izrazi sopstveno mišljenje, stav, ideje i ubjeđenja u sredstvima javnog informisanja, uključujući i davanje izjava za medije u formi koja je pristupačna tim licima.

Diskriminacija u oblasti privatnosti

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti privatnosti smatra se:

1) povreda, odnosno miješanje u privatnost i porodični život lica sa invaliditetom; i

2) upotreba podataka o ličnosti, a naročito podataka vezanih za invaliditet, van namjene za koju su prikupljeni.

Diskriminacija u oblasti porodičnih odnosa

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti porodičnih odnosa smatra se uskraćivanje ili ograničavanje prava djetetu sa invaliditetom da se njegovi roditelji brinu o njemu u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se to pravo ne uskraćuje ili ne ograničava djetetu bez invaliditeta.

Diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja

Diskriminacijom po osnovu smetnje u razvoju, odnosno invaliditeta na svim nivoima obrazovanja i vaspitanja, u smislu propisa iz oblasti obrazovanja i vaspitanja, smatra se:

1) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom izbora obrazovnog programa i upisa i pristupa i boravka u obrazovno-vaspitnu ustanovu, u skladu sa njegovim mogućnostima;

2) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom praćenja nastave i provjere znanja, kao i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;

3) nepreduzimanje i nesprovođenje posebnih mjera za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške za nesmetano praćenje nastave i provjeru znanja, kao i učešće u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima, u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja; i

4) isključivanje lica sa invaliditetom iz obrazovno-vaspitne ustanove kad u istoj ili sličnoj situaciji tome ne podliježu njegovi vršnjaci.

Diskriminacija u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja smatra se:

1) nezapošljavanje lica sa invaliditetom, koje ima jednake ili bolje kvalifikacije, stručne ili radne sposobnosti nego lice bez invaliditeta, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom;

2) ograničavanje pristupa zapošljavanju, samozapošljavanju ili profesiji, članstvu u organizaciji radnika ili poslodavca licu sa invaliditetom;

3) propisivanje restriktivnijih pravila koja se odnose na rad i radne uslove, uključujući otpuštanje i zaradu za lica sa invaliditetom;

4) nepreduzimanje i nesprovođenje mjera na prilagođavanju radnog mjesta i uslova za rad u skladu sa posebnim propisima, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa

invaliditetom; i

5) propisivanje drugačijih i nepovoljnih uslova licu ili grupi lica sa invaliditetom za ostvarivanje drugih prava iz radnog odnosa, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom.

Diskriminacija u oblasti zdravstvene zaštite

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti zdravstvene zaštite u smislu propisa kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje, smatra se:

1) nepreduzimanje i nesprovođenje mjera zdravstvene zaštite za rano otkrivanje bolesti koja može prouzrokovati invaliditet i pravovremeno liječenje radi sprječavanja invaliditeta ili smanjenja stepena invaliditeta;

2) odbijanje pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom;

3) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invali-

ditetom;

4) utvrđivanje posebnih uslova za lica sa invaliditetom u pogledu godina života prilikom pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije;

5) pružanje zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom pod uslovima koji se ne traže za druga lica;

6) neblagovremeno pružanje zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu sa invaliditetom, iako je to lice zatražilo i ispunilo uslove za blagovremeno pružanje zdravstvene zaštite, kao i davanje prednosti u pružanju zdravstvene zaštite i rehabilitacije drugim licima u odnosu na lice sa invaliditetom;

7) uskraćivanje, ograničavanje i neblagovremeno pružanje informacija o utvrđenom zdravstvenom stanju, preduzetim ili namjeranim mjerama liječenja i rehabilitacije lica sa invaliditetom;

8) vršenje operativnog zahvata ili drugog medicinskog tretmana bez pisane saglasnosti lica sa invaliditetom kao pacijenta; i

9) uskraćivanje ili ograničavanje prava na zdravstveno i životno osiguranje licu ili grupi lica sa invaliditetom ako se ta

prava ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima.

Diskriminacija u oblasti socijalne i dječje zaštite i adekvatnog životnog standarda

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti socijalne i dječje zaštite i adekvatnog životnog standarda u smislu propisa kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita, smatra se:

1) odbijanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja socijalne i dječje zaštite djetetu i odraslom licu sa invaliditetom;

2) utvrđivanje nepovoljnijih uslova za pružanje socijalne i dječje zaštite djetetu i odraslom licu sa invaliditetom od uslova pod kojima se socijalna i dječja zaštita pruža drugim korisnicima; i

3) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje ostvarivanja prava na socijalno stanovanje u lokalnoj zajednici po izboru lica ili grupe lica sa invaliditetom.

Diskriminacija u oblasti političkog i javnog života

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti političkog i javnog života smatra se:

1) uskraćivanje, ograničavanje ili otežavanje ostvarivanja prava na biračko pravo licu ili grupi lica sa invaliditetom u smislu propisa kojima se uređuje izbor odbornika i poslanika;

2) uskraćivanje prava na samostalno glasanje ili glasanje uz pomoć asistenta licu ili grupi lica sa invaliditetom, na zahtjev i po izboru lica ili grupe lica sa invaliditetom;

3) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pristupa, kretanja, boravka i rada u prostorijama političkih partija;

4) uskraćivanje ili ograničavanje prava na kandidovanje, imenovanje i izbor na javnu funkciju licu sa invaliditetom ako se ta prava u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima; 5) nepreduzimanje i nesprovođenje propisa i mjera organa za stvaranje uslova za puno i efektivno učešće lica sa invaliditetom u vršenju javnih funkcija;

6) odbijanje zahtjeva i utvrđivanje posebnih uslova za učlanjenje lica ili grupe lica sa invaliditetom u nevladine organizacije; i

7) uskraćivanje ili ograničavanje prava

licu sa invaliditetom da bira i bude biran u organe upravljanja javnih ustanova, nevladinih organizacija i drugih institucija, kao i da efikasno obavlja dužnosti i javne funkcije na svim nivoima vlasti uz pomoć tehnologija za pomoć licima sa invaliditetom.

Diskriminacija u oblasti kulture

Nepristupačnost kulturnih dobara i aktivnosti licu ili grupi lica sa invaliditetom, onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu ili grupi lica sa invaliditetom da se bave kulturnim i umjetničkim radom, nesprovođenje propisa, odnosno nepreduzimanje posebnih mjera za podsticanje razvoja i korišćenja kulturnih, umjetničkih i intelektualnih potencijala lica ili grupe lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast kulture, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta.

Diskriminacijom se smatra i neprihvatanje kulturnog i jezičkog identiteta opštim ili pojedinačnim pravnim aktom, licu ili grupi lica sa invaliditetom, odnosno nepreduzimanje i nesprovođenje mjera za ostvarivanje tog identiteta u smislu propisa kojima se uređuje oblast kulture.

Diskriminacija u oblasti sporta, rekreacije i aktivnosti u slobodno vrijeme

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti sporta, rekreacije i aktivnosti u slobodno vrijeme smatra se:

1) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje učešća u sportskim i rekreativnim aktivnostima, kao i drugim aktivnostima u slobodno vrijeme licu ili grupi lica sa invaliditetom;

2) nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se obezbjeđuje dostupnost sportskih i rekreativnih aktivnosti, kao i aktivnosti u slobodno vrijeme licu ili grupi lica sa invaliditetom; i

3) nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se obezbjeđuje dostupnost uslova za učešće u igri djetetu ili grupi djece sa invaliditetom, kao i uskraćivanje i ograničavanje tog prava, osim ako bi učešće u ovim aktivnostima ugrozilo život ili zdravlje djeteta sa invaliditetom ili drugog lica.

PRAVO NA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE

Inkluzivni vodič

Diskriminacija je isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lice s invaliditetom

Zakonom o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom uređuje se zabrana i zaštita od diskriminacije, kao i promocija jednakosti s drugima. Diskriminacija je nejednako postupanje prema jednom licu ili grupi lica na osnovu nekog ličnog svojstva koje ih čini različitim. Diskriminacija je isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lice s invaliditetom.

Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako neopravdano, neposredno ili posredno, namjerno ili nenamjerno, pravljenje razlike zbog stanja invaliditeta. Opravdano je praviti razliku u postupanju u cilju poboljšanja položaja određenih lica, to su afirmativne mjere. Diskriminacija je i kada neko poziva, pomaže, podstiče ili nagovara, uznemirava, vrijeđa osobu s invaliditetom zbog

Kontakti

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Svetlane Kane Radević 3, Podgorica, 020/ 225-395, ombudsman@t-com.me
 Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 130, Podgorica, 020/234-193, kabinet@mmp.gov.me
 Uprava policije 122 SOS linija za žrtve nasilja 080-111-111
 Ustavni sud, Njegoševa 2, Podgorica, 020/665-410, ustavni.sud@ustavisud.me
 Uprava za inspekcijske poslove, Oktobarske revolucije 130, Podgorica, 020/234-421, upravazainspekcijskeposlove@uip.gov.me
 UNICEF Crna Gora, Stanka Dragojevića bb, UN eko-zgrada, 81 000 Podgorica, telefon: 020/447-400, 020/447-471, e-mail: podgorica@unicef.org
 UNDP Crna Gora, Stanka Dragojevića bb, UN eko-zgrada, 81 000 Podgorica, telefon: 020/447-400, fax: 020/447-414, e-mail: registry.me@undp.org
 Evropski sud za ljudska prava u Strazburu (Court of Human Rights; Council of Europe; F-67075 Strasbourg Cedex; FRANCE)

Trening za trenere o Konvenciji UN - foto: UMHCG

Trening za trenere o Konvenciji UN - foto: UMHCG

toga što osoba ima invaliditet.

Diskriminacija se može desiti svuda oko nas: na javnom mjestu, na poslu, u školama, zdravstvenim ustanovama, u političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom životu. Svako ko smatra da je diskriminisan ima pravo da tužbom pokrene postupak pred nadležnim sudom – osnovnim ili za prekršaje.

Prijava se može podnijeti Upravi za inspekcijske poslove. Takođe, može se obratiti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman). Zaštitnik nema nadležnost da izriče mjere, ali daje preporuke za otklanjanje nepravilnosti. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda može samoinicijativno pokrenuti postupak za utvrđivanje ljudskih prava i sloboda. Postupak za zaštitu od diskriminacije se može pokrenuti samo uz saglasnost diskriminisanog lica, odnosno roditelja ili staratelja.

U postupku pokrenutom zbog diskriminacije treba priložiti dovoljno dokaza da je učinjena diskriminacija ili prezentovati sudu ili Ombudsmanu svoj slučaj. Tada je teret dokazivanja na tuženoj strani, odnosno druga strana mora da dokazuje da nije izvršila diskriminaciju. Ukoliko su aktom nadležnog orga-

na povrijeđena ljudska prava i slobode koje Ustav garantuje, možete se obratiti Ustavnom sudu Crne Gore.

Što se međunarodne pravne zaštite tiče, nakon što se iskoriste svi mehanizmi zaštite u Crnoj Gori, možete se obratiti Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu ili Komitetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija. Važno je reći da se nasilje može prijaviti policiji pozivom na broj telefona 122, kao i SOS liniji za žrtve nasilja na broj telefona 080-111-111.

Primjer procedure – pokretanje postupka protiv diskriminacije: predaje se

direktno nadležnom organu, poštanskim putem, putem telefaksa ili elektronskom poštom. Prijava sadrži podatke o diskriminisanom licu, ko, de, kako ga je diskriminisao, dokaze (svjedoci, dokumentacija), potpis i kontakt lica koje pokreće postupak. Pokreće ga u pisanoj formi lice, ili grupa lica, roditelj, staratelj ili zastupnik.

Iz publikacije: Inkluzivni vodič za puno, dostojanstveno, zagarantovano učešće lica s invaliditetom u svakodnevnim životnim aktivnostima

Razumljivi rezime o zabrani diskriminacije

Lica sa invaliditetom su jednaka s drugim ljudima. Zabranjena je diskriminacija lica s invaliditetom. Diskriminacija je kada se pravi razlika zbog toga što osoba ima invaliditet. Diskriminacija je kada lice s invaliditetom ne ide u školu, kada je siromašno, kada ne može da glasa na izborima, kada ne može da uđe u neku zgradu, ide u bioskop, pozorište, da se bavi sportom. Diskriminacija je kada neko uznemirava, vrijeđa osobu s invaliditetom. U slučaju diskriminacije može se obratiti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda, sudu, Upravi za inspekcijske poslove, Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu ili Komitetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija. U slučaju nasilja pozvati policiju na broj telefona 122 i SOS telefon 080-111-111.

ZAPOŠLJAVANJE LICA SA INVALIDITETOM

Preko posla do samostalnog života

Zavod za zapošljavanje ima za cilj da putem realizacije programa namijenjenih licima sa invaliditetom omogući njihovo zapošljavanje kako bi im se omogućio samostalan i dostojanstven život.

U smislu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, lice sa invaliditetom je:

- lice kojem je utvrđen status invalida rada u smislu propisa o penzijskom i invalidskom osiguranju;

- lice ometeno u razvoju, koje je razvrstano u određenu kategoriju i stepen ometenosti u skladu sa Zakonom o specijalnom obrazovanju i vaspitanju, a završilo je redovno obrazovanje;
- lice ometeno u razvoju, koje je razvrstano u određenu kategoriju i stepen ometenosti u skladu sa Zakonom o specijalnom obrazovanju i vaspitanju, a završilo je obrazovanje u specijalnoj školi;
- lice kod kojeg je nastupio invaliditet odnosno tjelesno oštećenje u skladu sa propisima o boračko – invalidskoj zaštiti;
- lice koje je završilo obrazovanje, uz prilagođeno izvođenje obrazovnog programa i pružanje dodatne stručne pomoći ili posebnom obrazovnom, odnosno vaspitnom programu, u skladu sa Zakonom o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, i
- lice koje je ostvarilo status lica sa invaliditetom zavisno od procenta invaliditeta kod komisije za rehabilitaciju Zavoda za zapošljavanje, u skladu sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom.

Prava lica sa invaliditetom

Lica sa invaliditetom koja su na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore imaju pravo da:

- novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti, u skladu sa ovim zakonom;
- novčanu pomoć i naknadu troškova prevoza za vrijeme obrazovanja i osposobljavanja i uključivanja udruge mjere usmjerene na povećanje zaposlenosti, odnosno smanjenje nezaposlenosti, u skladu sa ovim zakonom i aktom organa državne uprave nadležnog za poslove rada (u daljem tekstu: Ministarstvo);
- jednokratnu novčanu pomoć i naknadu putnih i selidbenih troškova, ako zasnuje radni odnos na

Detalji sa radionice Škola samostalnog života za lica sa invaliditetom - Samostalnost je izbor! - foto: UMHCG

Detalji sa radionice Škola samostalnog života za lica sa invaliditetom - Samostalnost je izbor! - foto: UMHCG

neodređenovrijeme van mjesta prebivališta, u skladu sa aktom Ministarstva.

Obaveze lica sa invaliditetom

Lica sa invaliditetom koja su na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore imaju obavezu da:

- aktivno traži zaposlenje;
- je raspoloživo za rad;
- sa Zavodom zaključiti individualni plan zapošljavanja i izvršava obaveze utvrđene individualnim planom zapošljavanja;
- učestvuje u programima aktivne politike zapošljavanja, u skladu sa ovim zakonom i individualnim planom zapošljavanja;
- prihvati ponuđeno zaposlenje, u skladu sa ovim zakonom;
- obavijesti Zavod o svakoj promjeni koja utiče na sticanje ili gubljenje prava, odnosno obaveza po ovom zakonu, a najkasnije osam dana od nastanka promjene.

Profesionalna rehabilitacija

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju

može ostvariti nezaposleno lice sa invaliditetom, koje se zbog umanjene radne sposobnosti ne može uspješno uključiti u tržište rada, odnosno, zaposleno lice sa invaliditetom, koje zbog umanjene radne sposobnosti ne može zadržati postojeće zaposlenje ili napredovati u njemu.

Postoji niz prepreka koje onemogućavaju zapošljavanje lica sa invaliditetom: predrasude poslodavaca o njihovim radnim sposobnostima, zdravstvena ograničenja, gubitak samopouzdanja, nemotivisanost, opadanje radnih sposobnosti, zastarjela i neadekvatna znanja, slaba prilagodljivost, otuđenost od radne i socijalne sredine, nerealna očekivanja, neinformisanost, a nerijetko se dešava da lice ima više kombinovanih smetnji.

Ove prepreke ih onemogućavaju da budu konkurentni na tržištu rada, te im je potrebna dodatna podrška i poseban stručni tretman kroz realizaciju mjera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije

Kako se ostvaruje neko od prava iz Profesionalne rehabilitacije?

Zahtjev za ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju se podnosi područnoj jedinici Zavoda, prema mje-

stu prijavljivanja na evidenciju nezaposlenog lica sa invaliditetom, odnosno mjestu rada zaposlenog lica sa invaliditetom.

Nakon sprovedenih mjera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije izvođač profesionalne rehabilitacije daje mišljenje o mogućnosti zaposlenja lica sa invaliditetom.

Utvrđivanje procenta invaliditeta

Procentat invaliditeta utvrđuje komisija za profesionalnu rehabilitaciju Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, neposrednim pregledom lica, uvidom u dokumentaciju i dodatnim konsultacijama doktora medicine određenih specijalnosti.

Invaliditet se, zavisno od procenta, dijeli na:

- laki invaliditet, od 20% do 49%;
- umjereni invaliditet, od 50% do 79%;
- teški invaliditet, od 80% do 100%.

Zahtjev za utvrđivanje procenta invaliditeta se podnosi u Područnoj jedinici Zavoda za zapošljavanje Crne Gore prema mjestu prebivališta lica, odnosno mjestu rada, ukoliko je to povoljnije za zaposleno lice sa invaliditetom.

LICA SA INVALIDITETOM U MEDIJIMA

Izostalo adekvatno izvještavanje

U praksi često imamo da mediji, umjesto da podstiču inkluziju lica sa invaliditetom, diskriminišu ovu grupu na dva načina: širenjem govora mržnje i dezinformacija prema licima sa invaliditetom i onemogućavanjem lica sa invaliditetom da koriste njihove usluge

Mediji, pored toga što imaju zadatak da blagovremeno i objektivno izvještavaju o različitim pojavama i događajima, imaju širi društveni značaj i igraju važnu ulogu u borbi za javno dobro i ostvarivanje ljudskih prava. Sadržajima koje objavljuju, ali i načinom na koji izvještavaju o pitanjima od društvenog značaja utiču na kritičko sagledavanje stvarnosti i formiranje mišljenja javnosti.

Mediji imaju snagu da određenim temama i događajima daju prioritet, da pažnju javnosti skrenu na važna pitanja, zbog čega medijsko izvještavanje može biti ključna alatka za promjenu javnog diskursa. Ovo je naročito slučaj u odnosu na prava lica s invaliditetom (u daljem tekstu: lica sa invaliditetom). Mediji bi u svom djelovanju u vezi s izvještavanjem o i za lica sa invaliditetom trebalo da formiraju kvalitetnu medijsku prezentaciju u cilju borbe za njihova prava. Ta medijska prezentacija bi trebalo da podrazumijeva ne samo osnovna već i detaljna znanja o položaju lica sa invaliditetom,

njihovim pravima, potencijalima, načinu organizovanja, ispunjavanju obaveza u odnosu na lica sa invaliditetom koje država zakonom propisuje, te ostvarivanju njihovih želja i ciljeva.

Zadatak medija je i stalno traganje za putevima koji daju odgovore na pitanja da li se zakonski propisi na nivou države, a u vezi s lica sa invaliditetom implementiraju te da li se, ukoliko to nije slučaj, sankcionišu oni koji ne poštuju propise. Prava lica sa invaliditetom bi trebalo problematizovati i stalno tražiti nova objašnjenja i odgovore ozbiljnim pristupom u izvještavanju. Osim toga, medijski sadržaji uglavnom su nepristupačni za lica sa invaliditetom, posebno za osobe s oštećenjem vida ili sluha, što za posledicu ima neobaviještenost lica sa invaliditetom, čak i o podacima koji su im od egzistencijalnog značaja.

Zbog manjka informacija i edukacije, lica sa invaliditetom ne zahtijevaju ispunjenje obaveza medija u pogledu adekvatnog, nediskriminišućeg i pristupačnog izvještavanja, što doprinosi

stagnaciji, odnosno njihovoj sporijoj integraciji u društvo, a sve to zajedno za državanju predrasuda i stereotipa prema lica sa invaliditetom.

Iako je propisana obaveza medija da kreiraju raznovrsne i kvalitetne sadržaje za sve pojedince/ke i društvene grupe, te da podstiču inkluziju marginalizovanih grupa, između ostalih i lica sa invaliditetom, o toj temi se ne izvještava adekvatno, niti u dovoljnoj mjeri. Sa druge strane, zastupljenost medijskih sadržaja koji su u potpunosti pristupačni lica sa invaliditetom u Crnoj Gori je na izuzetno niskom nivou.

Stoga u praksi često imamo da mediji, umjesto da podstiču inkluziju lica sa invaliditetom, diskriminišu ovu grupu na dva načina: širenjem govora mržnje i dezinformacija prema lica sa invaliditetom i onemogućavanjem lica sa invaliditetom da koriste njihove usluge.

Iz izvještaja: Informacije o i za osobe s invaliditetom u lokalnim medijima u Crnoj Gori - Inicijativa mladih s invaliditetom Boke (I MI Boke)

POJMOVNIK: KODEKS O NAČINU
PREDSTAVLJANJA LICA SA INVALIDITETOM

KAKO ME OSLOVLJAVAJEŠ, TAKO ME DOŽIVLJAVAJEŠ

Uželi da i na praktičan način pomognu proces standardizacije pojmova koji se koriste, a u vezi sa osobama s invaliditetom, te da olakšaju rad medijima, sačinjen je kratki Pojmovnik riječi koje se najčešće koriste u javnom izražavanju. Osnova za kreiranje Pojmovnika bila je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i smjernice koje je ona postavila. Imajući u vidu da je ovaj Pojmovnik samo početak procesa standardizacije pojmova u medijima i cjelokupnoj javnosti, nije se insistiralo na brojnosti pojmova koji se u njemu nalaze, nego na njegovoj praktičnosti i upotrebnoj vrijednosti. Sasvim je sigurno da će u sljedećim fazama i doradama Pojmovnika biti obuhvaćen širi spektar pojmova. Proces jezične standardizacije u ovoj oblasti, koji započinje ovim Kodeksom, ostaje otvoren za njegova daljnja poboljšanja. Riječi kao što su gluh, slijep i sl, ne koriste se kao imenice već isključivo kao pridjevi uz imenicu osoba.

Ispreveno je koristiti sljedeće izdrazе: Osoba/Lice s invaliditetom; Osoba/Lice oštećenog sluha; Osoba/Lice oštećenog vida; Osoba/Lice s cerebralnom paralizom; Osoba/Lice s paraplegijom; Osoba/Lice s dječjom paralizom; Osoba/Lice s posljedicama mišićnih oboljenja; Osoba/Lice s teškim hroničnim oboljenjima; Osoba/Lice s tjelesnim/fizičkim

invaliditetom; Osoba/Lice s autizmom; Osoba/Lice u autističnom spektru; Dijete u autističnom spektru; Osoba/Lice s tjelesnim invaliditetom; Osoba/Lice kojima je amputiran dio tijela; Osoba/Lice s Down sindromom; Dijete s Down sindromom; Osoba/Lice s intelektualnim teškoćama/poteškoćama; Dijete s teškoćama/poteškoćama u razvoju; Redovna škola; Osoba/Lice s poteškoćama u glasu i govoru; Osoba/Lice sa smanjenom pažnjom/hiperaktivnošću; Osoba/Lice sa smanjenom motoričkom sposobnošću; Osoba/Lice s asocijalnim ponašanjem i emocionalnim ispadima.

Nekoliko praktičnih savjeta vezano za komunikaciju sa osobama s invalidite-

tom: Budite strpljivi i slušajte pažljivo. Koristite normalan ton. Nemojte da govorite ili završavate rečenicu u ime osobe s kojom razgovarate. Nikada nemojte da pitate "šta vam se desilo"? Uzdržite se od radoznalosti.

Oslovljavajte osobu s invaliditetom njenim ličnim imenom, bez persiranja samo ako se i drugima obraćate sa istom prisnošću odnosno ukoliko i druge prisutne ne persirate. Obraćajte se direktno osobi s invaliditetom (ne u trećem licu), i ako je u pratnji tumača ili pratioca. Nikada nemojte da pravite pretpostavke o tome šta bilo ko može da uradi (ili ne može!). Etikete ne govore ništa o ljudima, one samo pojačavaju stereotip da je

osoba s invaliditetom "bolesna" i zavisna od ljekara. Ako morate da pominjete stanje neke osobe, recite "osoba koja ima epilepsiju ili dijabetes, osoba s Down sindromom". Nemojte da vam bude neprijatno pri korišćenju uobičajenih izraza koji bi se mogli dovesti u vezu sa nečijim invaliditetom, na primjer, "Vidimo se kasnije" ili slično. Izbjegavajte upotrebu jezika koji sugerise da su osobe s invaliditetom uvijek slabe ili zavisne od drugih, ili koji bi ih predstavio kao objekte sažaljenja, kao naprimjer „pati od...“, „vezan za ...“, „zavisan od...“, „štićenik...“ ili „žrtva ...“.

Izvor: <http://www.myright.ba/uimages/Kodeks>

PRISTUPAČNOST OBJEKTIMA U JAVNOJ UPOTREBI LICIMA SA INVALIDITETOM I LICIMA SMANJENE POKRETLJIVOSTI

Primjeri dobre prakse u svijetu i okruženju

Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i turizma – Direktorat za građevinarstvo, objavilo je publikaciju "Pristup objektima licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom" u kojoj pored normativnog okvira navodi i empirijske uzore.

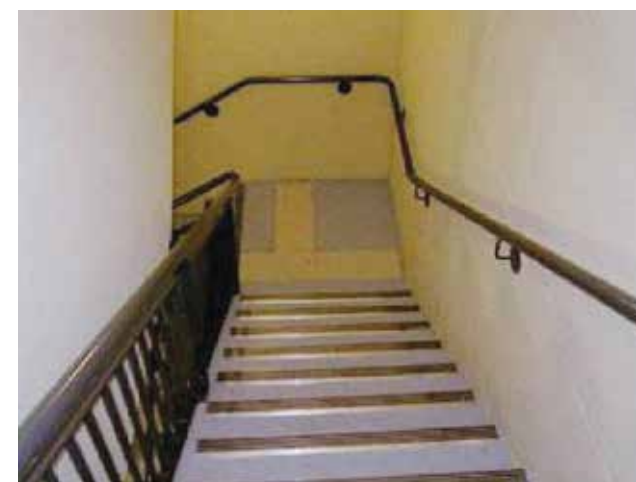

Pristupne rampe objektima

Rampa se koristi kao element pristupačnosti za potrebe savladavanja visinske razlike do 120 cm, u unutrašnjem ili spoljašnjem prostoru sa dopuštenim nagibom do 5% i površinom obrađenom protiv klizanja, sa adekvatnim rukohvatima i graničnicima.

Stepeništa

Vertikalno-podizna platforma

Lift se koristi kao element pristupačnosti za potrebe savladavanja visinske razlike veće od 120 cm u unutrašnjem ili spoljašnjem prostoru

Koso-podizna sklopiva platforma

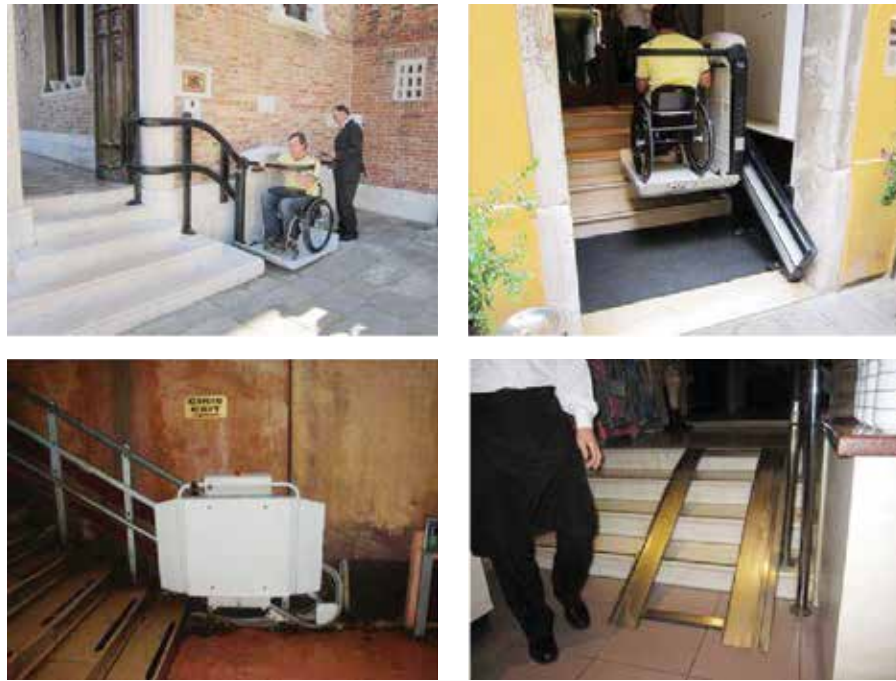
Koso-podizna sklopjiva platforma postavlja se na bočne stepenišne zidove ili stepenišnu ogradu, koja se vodi dužinom cijelog stepeništa.

Pristupačnost restoranima

U slučaju kada su glavna ulazna vrata kružna, uz njih je potrebno uraditi zaokretna ili klizna vrata širine korisnog prostora najmanje 90 cm

Pristupačnost muzejima

Pristupačnost kulturnim dobrima

Uređenost plaža

Specijalna kolica za osobe sa posebnim potrebama namijenjena za kretanje po plaži i u vodi

Kretanje kroz parkove i izletišta

PARAOLIMPIJSKI USPJESI

Crnogorski paraolimpijci na pet šampionata

Siguran sam da će naši sportisti i ove godine sjajnim rezultatima ispisati još jednu stranicu u historiji crnogorskog paraolimpijskog pokreta, a sve u susret narednim igrama u Parizu 2024. godine”, rekao je Tomić

Crnogorske paraolimpijce u ovoj godini očekuje nastup na dva svjetska i tri evropska prvenstva, Evropskim univerzitetskim i Evropskim igrama mladih paraolimpijaca, najavio je predsjednik Paraolimpijskog komiteta (POK) Igor Tomić.

On je kazao da bi crnogorski paraolimpijski pokret za mjesec mogao da otvori novu stranicu učešćem na Zimskim paraolimpijskim igrama u Pekingu.

“Očekujemo i zvaničnu potvrdu za učešće našeg snoubordera Andreja Šibalića na prvim Zimskim paraolimpijskim igrama u historiji crnogorskog paraolimpijskog pokreta”, rekao je Tomić u intervjuu agenciji MINA. On je podsjetio da je Šibalić krajem prošle godine postao prvi klasifikovani crnogorski sportista u zimskim sportovima.

“Osvojio je i prve bodove na Evropskom kupu u holandskom Landgrafu. Ima izgledne šanse da dobije jedno od 11 mjesta bipartitne komisije za nastup na Paraolimpijskim igrama”, rekao je Tomić.

Prema njegovim riječima, POK se u skladu sa tim očekivanjima i ponaša.

“Šibalić intenzivno radi u rodnom Žabljaku sa poznatim snouborderom Vu-

kom Šarovićem. Željno iščekujemo momenat kada će se, možda već u Pekingu, poslije olimpijskih zavijoriti crnogorska zastava i na Zimskim paraolimpijskim igrama”, rekao je Tomić. On je naglasio da je to jedina kockica koja nedostaje u mozaiku da upotpuni veliki progres i razvoj crnogorskog paraolimpijskog pokreta.

“Nadam se da će nastup Šibalića u Pekingu biti dobra uvertira za još jednu uspješnu godinu, poslije istorijske 2021. i paraolimpijske medalje Filipa Radovića. Očekuje nas uzbudljiva godina sa puno velikih takmičenja”, rekao je Tomić.

Govoreći o programu za 2022. godinu, Tomić je kazao da su najveća očekivanja od stonotenisera i Svjetskog prvenstva u Granadi početkom novembra.

“Nastupiće Radović i Luka Bakić i biti kandidati za svjetsku medalju, jedinu koja nam nedostaje u riznici našeg paraolimpijskog pokreta”, rekao je Tomić. Prvi čovjek crnogorskog paraolimpijskog pokreta kazao je da će Radović i Bakić nastupiti na masters turnirima u Laškom, Parizu i Kosta Bravi, kako bi sakupili bodove za nastup na šampionatu.

“Radujemo se i činjenici da će Stonoteniski savez Crne Gore biti domaćin pr-

vog sankcionisanog međunarodnog turnira za lica sa invaliditetom Montenegro para open, od 2. do 4. juna u Podgorici. To je još jedan veliki iskorak za sport lica sa invaliditetom u Crnoj Gori”, rekao je Tomić.

On je najavio da je POK u ovoj godini veliki akcenat stavio na razvoj mladih kadrova.

“Evidentan je porast broja talentovanih sportista nakon Igara u Tokiju, koji će svoje iskušenje imati na Evropskim igrama mladih paraolimpijaca, gdje tradicionalno imamo sjajne nastupe. U Pajulahtiju, od 27. juna do 3. jula, predstavljajući nas troje sportista, u dva sporta – plivanju i stonom tenisu”, rekao je Tomić. On je najavio da mlade plivače prethodno očekuje i masters turnir u Linjenu zbog obavezne klasifikacije.

“Naš Ilija Tadić je prije nekoliko dana imao sjajan nastup na koledžu Univerziteta Notr Dam u trci na 50 jardi. To obećava pred njegov nastup na mastersu u Indijanapolisu, a sve u susret Svjetskom prvenstvu u portugalskoj Madeiri od 12. do 18. juna”, rekao je Tomić.

Paraolimpijce, kako je kazao, u saradnji sa Studentskim sportskim savezom očekuje i nastup na Evropskim univerzitetskim igrama u Lođu od 16. do 24. jula, gdje će medalju sa prethodnih Igara braniti stonoteniserka Slobodanka Gurešić.

“Prvi put ćemo se pojaviti i na Evropskom prvenstvu u džudou za osobe bez vida, na kojem će nas od 2. do 9. septembra u Kaljariju predstavljati Adnan Kujović sa trenerom Enesom Camićem”, rekao je Tomić. Prema njegovim riječima,

planirano je da Crna Gora sa još jednim kolektivnim sportom, košarci u kolicima, nastupi na Evropskom prvenstvu C divizije u julu u Sarajevu.

“Nadamo se da će naši košarkaši, koji su prošle godine napravili veliki iskorak nastupima u Balkanskoj i NLB ligi, prvi put izaći na velikom sceni”, rekao je Tomić.

Predsjednik POK najavio je da će Crna Gora imati predstavnika i na Evropskom prvenstvu u parabiciklizmu u Austriji, kao i da će krovna asocijacija sporta lica sa invaliditetom podržati nastup šahista na Šahovskoj olimpijadi u Rusiji.

“Kada su u pitanju golbalisti, koji su prošle godine zadržali status člana A divizije, ovu godinu iskoristićemo za njihov jak progres i razvoj učešćem na nekoliko jakih turnira. Poseban iskorak biće nastup golbal kluba Nikšić, koji predstavlja reprezentaciju Crne Gore, u Ligi šampiona”, rekao je Tomić. On je saopštio da će Nikšić biti domaćin drugog

turnira, od 21. do 23. jula.

“Parastrijelci će nastupiti na dva Svjetska kupa u Njemačkoj i Francuskoj”, rekao je Tomić.

Tomić je istakao da je, otkazivanjem šampionata svijeta u Kobeu, svjetska paraatletika vjerovatno ostala bez velikog takmičenja ove godine.

“Smatram da tu ne gubimo ništa, jer ćemo dati prostor našim mladim atletičarima da se kroz sankcionisane svjetske mitinge afirmišu, a novi prođu klasifikaciju. Planiran je nastup na Gran pri mitinzima u Parizu i Jesolu, kao i na regionalnim mitinzima u Splitu, Zagrebu i Kruševcu”, rekao je Tomić.

On je saopštio da će POK, sa klubovima članicama, biti domaćin i organizator tradiciopnalnih turnira – Podgorica open u stonom tenisu, Trofej Podgorice u atletici, Memorijal Mira Topović u sje-dećoj odbojci, kao i državnih prvenstava u atletici i stonom tenisu.

“Usvojili smo novi pravilnik o kategorizaciji sportista sa invaliditetom, što nam daje dodatni kvalitet, ali i obavezu. Unaprijedili smo i naš medicinski tim, odnosno proces oporavka i rehabilitacije sportista, kroz partnerstvo sa Privatnom zdravstvenom ustanovom Fizio tim”, rekao je Tomić.

On je istakao da je garant realizacije zahtjevnog programa jak i složan paraolimpijski tim koji, pored sjajnih sportista, čine i 11 nacionalnih trenera, kancelarija i organi POK.

“Siguran sam da će naši sportisti i ove godine sjajnim rezultatima ispisati još jednu stranicu u historiji crnogorskog paraolimpijskog pokreta, a sve u susret narednim igrama u Parizu 2024. godine”, rekao je Tomić.

Izvor: <https://www.pokcg.org/index.php/novosti/608-crnogorski-paraolimpijci-na-pet-sampionata>

O PROJEKTU „DOSTOJANSTVO RAZLIČITOSTI“

Za promjene nisu dovoljne samo zakonske norme

Projekt „Dostojanstvo različitosti“ osmišljen je u vidu doprinosa u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, sa elementima efektne refleksije na ciljnu grupu i krajnje korisnike i sa aspektima održivosti i kontinuiranog zalaganja za prava lica sa invaliditetom.

Projektni cilj je poštovanje ljudskih prava i dostojanstva lica sa invaliditetom, uz omogućavanje potpune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima u svim oblastima društvenog života, sa fokusom na podizanje nivoa svijesti i znanja javnosti o značaju

Projekat “Dostojanstvo različitosti“ realizuje NVO Identitet u partnerstvu sa Udruženjem sportskih novinara Crne Gore, podrškom Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava u 2021. godini, u oblasti zaštita lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocija jednakosti

uvažavanja prava lica sa invaliditetom i omogućavanje jednake i efektivne pravne zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu.

Potrebe za realizacijom projekta proizilaze iz prioriternih problema identifikovanih analizama na više nivoa, počev od Analize usklađenosti crnogorskog

zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, preko drugih analiza i istraživanja implementacije zakona do eksternih i internih evaluacija u kojima učestvuju predstavnici lica sa invaliditetom. Glavni problem ovoga projekta definisan je kao nepotpuno poštovanje ljudskih prava i dostojanstva lica sa invaliditetom, kroz odsustvo potpune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima u svim oblastima društvenog života. Posljedice glavnog problema su: nizak nivo svijesti i znanja javnosti o

značaju uvažavanju prava lica sa invaliditetom i odsustvo principa jednake i efektivne pravne zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu.

Trenutno stanje je činjenica da se promjene u individualnim stavovima po pitanju nediskriminacije lica sa invaliditetom, kao i stereotipi o licima sa invaliditetom odvijaju sporo i teško i da se za njihovu promjenu nisu dovoljne samo zakonske norme. Zakoni su okvir za stvaranje pozitivnog društvenog konteksta. Za promjenu stanja potrebno je daleko intenzivnije komunikacijsko institucionalno i vaninstitucionalno,

formalno i neformalno djelovanje, socijalno stimulisanje konkretnih akcija i interakcija, kreiranje pozitivnog neposrednog iskustva opšte javnosti. Zakonodavstvo u Crnoj Gori sadrži normativne garancije kroz koje se izražava politika jednakog pristupa licima sa invaliditetom zakonskim, socijalnim, obrazovnim, zdravstvenim, ekonomskim i drugim društvenim procesima. Bez obzira na jednakost u propisima, u praksi lica sa invaliditetom nemaju jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava kao i ostala lica, i često su izloženi različitim oblicima diskriminacije. Za

eliminaciju diskriminacije lica sa invaliditetom, poseban značaj imaju odredbe opšteg Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i ostalih posebnih zakona koji sadrže antidiskriminacione odredbe kojima se štite lica sa invaliditetom od svih oblika diskriminacije i kojima se uspostavlja jednakost ovih lica sa ostalim licima.

Takođe je značajno naglasiti da su zakoni Crne Gore u oblasti priznavanja i zaštite prava lica sa invaliditetom uglavnom usklađeni sa pravnim standardima Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencije UN o pra-

vima lica sa invaliditetom. To znači da bi proces usklađivanja bilo potrebno nastaviti sve dok se ne ostvari potpuna usklađenost upoređenih pravnih režima. Utoliko su projektni ciljevi i definisani sistematično, kako bi se do njih došlo aktivnostima koje insistiraju na poštovanja ljudskih prava i dostojanstva lica sa invaliditetom, na podizanje nivoa svijesti i znanja javnosti o značaju uvažavanju prava lica sa invaliditetom i na omogućavanje jednake i efektivne pravne zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu.

Potrebe ciljne grupe na koje projektne aktivnosti direktno utiču tiču se statusa lica sa invaliditetom kroz poštovanje

ljudskih prava i dostojanstva lica sa invaliditetom, kroz potpunu ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima u svim oblastima društvenog života. Utoliko će projektom biti smanjena diskriminacija u različitim oblastima: govor mržnje i omalovažavanja, diskriminacija u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi, diskriminacija u pristupu informacijama i komunikacijama, diskriminacija u pristupu javnom prevozu, diskriminacija u oblasti pružanja javnih i privatnih dobara i usluga, diskriminacija u postupcima pred organima, ograničavanje lične pokretljivosti, ograničavanje prava na samostalan život i život u zajednici, ograničavanje slobode mišlje-

Podsticanje nediskriminatorskog odnosa

NVO Identitet projektom "Dostojanstvo različitosti" upravo podstiče nediskriminatorski odnos prema licima sa invaliditetom, polazeći od činjenice da je informisanje javnosti i podizanje svijesti pojedinaca pokretač koji će proces nediskriminacije učiniti kvalitetnijim, jednostavnijim, potpunijim, sadržajnijim i efikasnijim. Zato je neophodno pristupiti kreiranju obrazaca od kojih se očekuje uspješan ishod, a oni su osmišljeni kroz ključne aktivnosti i njihovu transparentnost. Od posebnog značaja su aktivnosti: Objavljivanje časopisa, Otvaranje foruma za dijalog, diseminaciju i animiranje, Održavanje konferencije i Osnivanje mreže za podršku. Svaka od aktivnosti usmjerena je na eliminaciju diskriminacije lica sa invaliditetom, kao i na promociju jednakosti, ukazujući na značaj šireg društvenog spektra u kome cjelokupna javnost treba da ima afirmativnu ulogu koja Crnu Goru vodi daljem napretku u ovoj oblasti. To je ujedno i stvar empirijske etike koja oslonac nalazi u zakonodavstvu, a povezanost moraliteta i legaliteta zasniva se na kontinuiranoj participaciji ciljnih grupa, što će biti postignuto ovim projektom. Učesnici aktivnosti, a naročito učesnici konferencije, kao i čitaoci časopisa, imaju direktnu satisfakciju u informativnom, edukativnom i paradigmatičkom smislu, u smislu interaktivnog djelovanja i konkretnog davanja doprinosa procesu nediskriminacije lica sa invaliditetom i njihovoj efektivnoj pravnoj zaštiti, odnosno ravnopravnosti u svim oblastima društvenog života.

Ciljna grupa su: lica sa invaliditetom, organi državne uprave, organi lokalne uprave, sudstvo, tužilaštvo, inspekcijски organi, organi policije, nevladine organizacije za zaštitu ljudskih prava i mediji.

nja i izražavanja, diskriminacija u oblasti privatnosti, diskriminacija u oblasti porodičnih odnosa, diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, diskriminacija u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja, diskriminacija u oblasti zdravstvene zaštite, diskriminacija u oblasti

socijalne i dječje zaštite i adekvatnog životnog standarda, diskriminacija u oblasti političkog i javnog života, diskriminacija u oblasti kulture i diskriminacija u oblasti sporta, rekreacije i aktivnosti u slobodno vrijeme.

U oblasti medija biće smanjeno ili eliminisano: korišćenje pogrešne termi-

nologije, preuveličavanje uspjeha lica sa invaliditetom, herojski pristup, brojni uvrjedljivi izrazi u kontekstu lica sa invaliditetom kao što su: invalidi, hendikepirani, bogalji, mentalna retardacija, osobe koje su nedovoljno razvijene, djeca ometena u razvoju, osobe sa posebnim potrebama itd.

Potreba vidljivosti ciljne grupe u smislu njihovih prepreka, izazova, ali i postignutih rezultata, ambicija u ostvarivanju zaštite, kao i afirmacija, prepoznata je u kontekstu projekta, a na nju kao i na gore navedene potrebe ciljne grupe projekat će uticati fokusom na segmente aktivnosti koji će maksimalno uključiti i afirmisati ciljnu grupu, svaku u domenu predviđenim projektom.

Način na koji projektne aktivnosti direktno utiču na ciljnu grupu ogledaju se u sprovođenju paketa informativnog tipa, edukacije, participacije, interaktivnog djelovanja i povezivanja dijelova ciljne grupe u jedinstvenu cjelinu, sa zadatkom smanjenja diskriminacije lica sa invaliditetom i sa multipliciranjem koje se odnosi na prenošenje stečenih znanja i stavova u institucije i u djelovanje na ličnom i poslovnom planu. Npr. predstavnici medija će dobiti model po kome će izvještavati o licima sa invaliditetom i imati priliku da utiču na kreiranje politike medijskih kuća, programske šeme itd. Lica sa invaliditetom će imati snažnu podršku kroz sve projektne aktivnosti, realizacijom svakog segmenta svake aktivnosti, kao i podršku većinskog dijela ciljne grupe, a samostalno će pojačati djelovanje u oblasti zalaganja za svoja prava.

Zaštita prava i promocija jednakosti lica sa invaliditetom će kroz projektne aktivnosti primjenjivati inovativne obrasce, koji ujedno imaju i adaptivni karakter, tako da će i kompletna heterogena ciljna grupa steći informacije, znanja i vještine za zaštitu prava lica sa invaliditetom, a dio ciljne grupe će se zahvaljujući primjeni takvih obrazaca angažirati i u promociji jednakosti i animiranju cjelokupne javnosti za nediskriminaciju lica sa invaliditetom.

Projekat "Dostojanstvo različitosti" realizuje NVO Identitet u partnerstvu sa Udruženjem sportskih novinara Crne Gore, podrškom Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava u 2021. godini, u oblasti zaštita lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocija jednakosti.

Projektni tim NVO Identitet

MLADI S INVALIDITETOM IZLOŽENI
KRIZAMA MENTALNOG ZDRAVLJA

Fizikalna, okupaciona i radna terapija imaju prioritet

Mnogi ljekari opšte prakse nisu dovoljno obučeni za pitanja mentalnog zdravlja, a profesionalci koji se bave mentalnim zdravljem nisu obučeni o intelektualnim i razvojnim invaliditetima

Pandemija je razotkrila neke istine: nedostatak usluga podrške osobama koje se suočavaju sa krizama mentalnog zdravlja, stres koji je došao u paketu sa kovidom-19 pogađa sve starije grupe, mlade osobe s invaliditetom prijavljuju lošija mentalna stanja u odnosu na svoje vršnjake bez invaliditeta. Prema istraživanjima sprovedenim na Univerzitetu Illinois u Čikagu, tinejdžeri sa invaliditetom su pod pet puta većim rizikom od mentalnih i emocionalnih kriza, kao i poremećaja ponašanja, u odnosu na mlade bez invaliditeta.

Kristin Berg, vanredna profesorka Univerziteta Illinois na koledžu primijenjene zdravstvene nauke, u oblasti invalidnosti i ljudskog razvoja, glavna je istraživačica studije za procjenu integracije usluga mentalnog zdravlja kao dijela državnih službi za koordinaciju zdravstvenih usluga.

– Često fizikalna, okupaciona i radna terapija imaju prioritet. Na nivou države

nismo dali prioritet zaštiti mentalnog zdravlja u smislu pristupačne zdravstvene zaštite – kaže Kristin. – Za osobe s invaliditetom, to je hiljadu puta složenije, s obzirom na postojeće barijere, kao i nedostatak pružalaca usluga u oblasti mentalnog zdravlja, koji su obučeni za rad sa osobama sa intelektualnim invaliditetima i(li) autizmom.

Ističe da se različiti faktori upliću u situacije kad porodica pokuša da se pobrine za depresiju ili anksioznost djeteta iz spektra, počevši od toga da pružao

usluga kažu da ne liječe intelektualne teškoće, preko pronalazača stručnjaka koji su upoznati sa pitanjima invalidnosti, do pristupačnog prostora. Često, kada osoba s invaliditetom ide na liječenje, za simptome depresije i anksioznosti okrivljuje se invaliditet, što nije uvijek slučaj. Dodatni izazov je i to što su osobe s invaliditetom pod većim rizikom da dožive traumu, nego osobe bez invaliditeta.

– Tokom svojih istraživanja, čula sam za mnoge slučajeve zlostavljanja i zane-

” Prema istraživanjima sprovedenim na Univerzitetu Illinois u Čikagu, tinejdžeri sa invaliditetom su pod pet puta većim rizikom od mentalnih i emocionalnih kriza, kao i poremećaja ponašanja, u odnosu na mlade bez invaliditeta

marivanja osoba s invaliditetom – kaže Kristin. – Kad osoba s invaliditetom dođe u ordinaciju, prisutan je medicinski model koji je usredsređen isključivo na invaliditet. Uvažavaju se samo simptomi tog konkretnog zdravstvenog stanja. Mnogo puta se mentalno zdravlje čini izmještenim u neku drugu sferu. Mnogi ljekari opšte prakse nisu dovoljno obučeni za pitanja mentalnog zdravlja, a profesionalci koji se bave mentalnim zdravljem nisu obučeni o intelektualnim i razvojnim invaliditetima. Vidimo da te dvije profesije nisu u komunikaciju, a osobe s invaliditetom koje se suočavaju sa depresijom ili anksioznošću ostaju u procijepu.

Jennifer Hernandez se slaže. Kao medicinska sestra i majka djevojčice s autizmom, kaže da konstantno vodi bitku sa

zdravstvenim osiguranjem, školstvom, individualnim obrazovnim programom, reursima.

– Pacijent koji se požali na bol u grudi biće primeljen u kratkom roku. Dijete koje ima samoubilačke misli satima čeka na procjenu. To je nevjerovatno tužno i šokantno, jer porodica već prolazi kroz emocionalnu traumu – kaže

Jennifer.

Trenutno ne postoji sistem u kojem bi neko rekao: Kad osobi sa razvojnim invaliditetom ili autizmom treba podrška na planu mentalnog zdravlja, ovo su terapije koje imamo na raspolaganju.

Od jeseni, istraživači Univerziteta Illinois planiraju da upišu 780 mladih sa intelektualnim i razvojnim invaliditetima,

” Trenutno ne postoji sistem u kojem bi neko rekao: Kad osobi sa razvojnim invaliditetom ili autizmom treba podrška na planu mentalnog zdravlja, ovo su terapije koje imamo na raspolaganju

uzrasta od 13 do 20 godina, iz urbanih i ruralnih sredina, i da ih prate tokom 24 meseca, kako bi prikupili njihova iskustva u sistemu zdravstvene zaštite. Istraživači će pratiti kako se mladi ponašaju i šta osjećaju, postavljajući pitanja o anksioznosti i depresiji, zdravlju, zdravstvenim navikama, funkcionisanju, zdravstvenoj njezi, samoeфикаsnosti.

Tim će ujedno pratiti koliko su mladi, njihovi roditelji i zdravstveni radnici zadovoljni koordinacijom usluga. Svi učesnici će dobiti koordinisanu zdravstvenu njegu od strane Agencije za zdravstvenu zaštitu majke i djeteta u Illinoisu. Ujedno će se raditi na prevenciji zdravstvenih problema i očuvanju mentalnog zdravlja.

Kristin Berg se nada da će rana dijagnostika i liječenje depresije / anksi-

oznosti putem usluga javnog zdravlja doprinijeti očuvanju zdravlja mladih s invaliditetom, kao i da će poboljšati cjelokupan sistem zdravstvenih usluga.

– Svima je u interesu da se interveniše na vrijeme i da se spriječe krize koje vode ka hospitalizaciji, smještaju u rezidencijalne ustanove, boravak u bolnici. Neuporedivo je efikasnije omogućiti rane intervencije, efikasne i kratke usluge kognitivno-bihejvioralne terapije – kaže ona. – Želimo da eliminišemo sve te dodatne korake za porodice koje su već pod stresom i izložene su mnogobrojnim izazovima.

Na dnevnom redu istraživačkog tima je integrisanje osoba s invaliditetom u sistem opštih usluga psihijatrijske i psihološke terapije, prilagođavanje često

korištenih metoda poput kognitivno-bihejvioralne terapije i nastavnih planova i programa, kako bi zdravstveni profesionalci i usluge bile pristupačne osobama sa različitim vrstama invaliditeta.

Rezultati istraživanja će donijeti nova saznanja o modelima koordinacije i zdravstvene njege koji rezultiraju boljim mentalnim zdravljem, kao i o modelu koji je usklađen sa potrebama mladih s invaliditetom i njihovih porodica. Takva saznanja mogu dovesti do sistematskih promjena u načinu na koji se depresija i anksioznost identifikuju i tretiraju kod osoba s invaliditetom, potencijalno smanjujući prepreke pristupu zdravstvenoj zaštiti.

Redakcija portala Invalidnost
www.disabilityscoop.com

MINISTARSTVO
PRAVDE, LJUDSKIH I
MANJINSKIH PRAVA

